

NOTISER

FÅNGARNAS DILEMMA

Spelteorins mest välkända exempel på en klurig valsituation är det som brukar kallas "fångarnas dilemma". Detta är i alla fall det vanligaste svenska namnet. Det ursprungliga amerikanska namnet var däremot "prisoner's dilemma". Singularis, alltså. Det vill säga "fångens dilemma".

Man kunde kanske tro att det inte spelar någon roll om man väljer singularis eller pluralis, eftersom spelet är helt symmetriskt. De bägge spelarna ställs var för sig inför helt likartade problem.

Men ett annat sätt att se på saken är att "fångarnas dilemma" kan syfta på det problem som de två spelarna ställs inför som en kollektiv aktör, vilket inte är detsamma som de ställs inför var för sig.

I själva verket är detta den språkligt mest korrekta tolkningen. Om man syftade på de enskilda individernas problem borde det ju snarare heta "fångarnas *dilemman*", i genomgående pluralis, där alltså varje aktör har sitt dilemma, även om de är helt likartade.

Uttrycket "fångarnas dilemma" antyder däremot att de bägge fångarna har ett *gemensamt* dilemma, inte var sitt. Men det har de ju inte. Ur deras gemensamma synpunkt finns inget dilemma. För kollektivet är samarbete optimalt.

FILOSOFISOCIOLOGI

I mitten av nittonhundrafemtioalet hade sociologin helt nyligen blivit ett eget ämne i Sverige. Tidigare var det en del av den praktiska filosofin. På senare tid har filosofin tvärtom blivit ett studieobjekt för sin egen frigjorda avkomma. Det har uppstått något som kallas "filosofisociologi" (*sociology of philosophy*) – analogt med t.ex. familjesociologi och utbildningssociologi (och redan tidigare fanns förstås ett vidare område som hette "kunskapssociologi").

Kanske kan man också säga att det finns något som kunde kallas "sociologifilosofi" (*philosophy of sociology*), men det är i så fall detsamma som, eller en del av, samhällsvetenskapernas filosofi (*the philosophy of social science*). Filosofen Kathy Wilkes i Oxford brukade säga att det

finns en filosofi för varje vetenskap utom geografi, men antagligen har även geografin någonstans i världen gjorts till objekt för filosofiska undersökningar. Liksom varje verksamhet har sin sociologi. (Inte minst, får man anta, sociologisociologi, sociologisociologisociologi, och så vidare.)

I en nyutkommen bok, *Sverige och filosoferna: Svensk 1900-talsfilosofi i sociologisk belysning*, författad av Carl-Göran Heidegren, Henrik Lundberg och Klas Gustavsson (Studentlitteratur 2018), definieras filosofisociologi på följande sätt:

Filosofisociologi är studiet av filosofisk verksamhet som en socialt organiserad aktivitet förankrad i olika historiska och sociala kontexter, en aktivitet som inbegriper produktionen av filosofisk kunskap, det vill säga påståenden och argument som reser anspråk på giltighet. (s.10)

Detta skulle väl också, med en mer väletablerad term, kunna rubriceras som "idéhistoria", men filosofisociologi är förstås ett smalare område och det ska kanske också kännetecknas av en lite mer speciell metod och begreppsapparat, som är samhällsvetenskaplig snarare än humanistisk.

Filosofisociologins utgångspunkt är Marx uttalande "Det är inte människornas medvetande som bestämmer deras vara, utan tvärtom deras samhällseliga vara som bestämmer deras medvetande" (jfr s. 15). Syftet tycks alltså vara att förklara filosofernas påståenden och argument – vilket ju kan vara nog så knepigt – med hänvisning till deras materiella situation i det samhälle de tillhör. För en filosof är det närliggande att associera till Bertrand Russells program i boken *Västerlandets filosofi*, där han placerade filosoferna i sina sociala sammanhang, som produkter av sin miljö och tid. Men Russells bok kan knappast betraktas som en avhandling i sociologi. Man får väl snarare tänka sig att filosofihistoriska studier kan ordnas på en glidande skala från ett rent filosofiskt till ett rent sociologiskt angreppssätt.

Men filosofisociologer gör också psykologiska antaganden. Somliga, som Pierre Bourdieu, anser att filosofer strävar efter makt och inflytande över sina kolleger. Andra menar att filosoferna strävar efter att "göra teoretiska val som ligger i linje med deras intellektuella självuppfattning". Diskussionen om vem som har rätt anses ha stor betydelse för den framtida utvecklingen av filosofisociologin (jfr s. 21). Man kunde ju annars tänka sig att bägge typerna av motivation förekommer. Och kanske fler än dessa två.

FILOSOFISK KUNSKAP

Det sägs ibland att man aldrig kan nå fram till någon verklig kunskap i filosofi. Filosofi skulle med andra ord bara vara en massa tyckande. Tomt prat.

Mot detta pessimistiska påstående har man ibland invänt på ungefär följande sätt.

Låt oss betrakta påståendet att man inte kan veta något i filosofi. Detta påstående är ju självt ett filosofiskt påstående. Om man kan veta att det är sant, så är det alltså falskt (eftersom det just säger att man inte kan veta något i filosofi). Man kan alltså inte veta att det är sant. Alltså kan man veta något i filosofi, nämligen att man inte kan veta att man inte kan veta något i filosofi.

Är detta ett övertygande resonemang?

Inte riktigt. Ty om man kan veta att påståendet är sant, så är det ju sant (eftersom man inte gärna kan veta att ett givet påstående är sant, om det inte är sant).

Situationen är alltså osäker och lite förvirrande. Det verkar som att påståendet är både sant och falskt, om man kan veta att det är sant. Detta tyder på att man inte kan veta att det är sant (eftersom inget påstående är både sant och falskt). Alltså kan man veta något i filosofi, nämligen att man inte kan veta att man inte kan veta något i filosofi.

Vilket stämmer med vad vi nyss tycktes kunna visa.

Men resonemanget förutsätter att inget påstående är både sant och falskt. Även detta är ett filosofiskt påstående. Och om vi kan veta det, så är ju saken redan klar. Då kan vi veta något i filosofi.

Men kan vi verkligen veta att inget påstående är både sant och falskt? Den som menar att man inte kan veta något i filosofi, skulle antagligen förneka det.

VIKTIGA FILOSOFER

En enkät bland filosofer i början av 2000-talet om vilka som har varit de viktigaste filosoferna under de senaste tvåhundra åren gav följande resultat (källa: Brian Leiter): 1. Ludwig Wittgenstein; 2. Gottlob Frege; 3. Bertrand Russell; 4. John Stuart Mill; 5. W. V. O. Quine; 6. G. W. F. Hegel; 7. Saul Kripke; 8. Friedrich Nietzsche; 9. Karl Marx; 10. Sören Kierkegaard; 11. Rudolf Carnap; 12. John Rawls; 13. David K. Lewis; 14. G. E. Moore; 15. Donald Davidson; 16. Martin Heidegger; 17. Edmund Husserl; 18. Hilary Putnam;

19. William James; 20. Charles Sanders Peirce; 21. Alfred Tarski; 22. J. L. Austin; 23. P. F. Strawson; 24. Karl Popper; 25. G. E. M. Anscombe; 26. Jean-Paul Sartre; 27. John Dewey; 28. Wilfrid Sellars; 29. Arthur Schopenhauer; 30. Henry Sidgwick; 31. Alfred North Whitehead; 32. Michel Foucault; 33. Bernard Williams; 34. Gilbert Ryle; 35. Maurice Merleau-Ponty; 36. Franz Brentano; 37. Michael Dummett; 38. Jürgen Habermas; 39. Hannah Arendt; 40. Simone de Beauvoir.

NYA BÖCKER

Filosofiprofessorn Jacques Rancière diskuterar filmmediets gränser i boken *Filmens spelrum*, översättning av Alfred Matérn, Lindelöws bokförlag 2018.

Peter Asp, som är justitieråd i Högsta domstolen och tidigare professor i straffrätt, har utgivit *Truman & The Fat Man: En text om doktrinen om dubbel effekt*, Thales 2017.

Emma Beckman har doktorerat med avhandlingen *Mistaken Morality? An Essay on Moral Error Theory*, Umeå universitet 2018.

Den engelske idéhistorikern och journalisten Peter Watson har utkommit på svenska med en omfångsrik bok om *Den gudlösa tidsåldern*, Fri Tanke förlag 2018. Den handlar om hur sekulära idéer har utvecklats och präglat det senaste århundradets konst, litteratur vetenskap och filosofi.

Anders Hansson, som tidigare har utgivit en bok om Aristoteles etik, argumenterar i en ny bok, *Tre slags etiska teorier?*, Thales 2018, för att de moralläror som framförts av Aristoteles, Immanuel Kant och Henry Sidgwick egentligen har mycket mer gemensamt än man vanligen föreställer sig.

Medarbetarna i detta nummer av *Filosofisk tidskrift* tillhör alla den Filosofiska institutionen vid Stockholms universitet: *Erik Angner* är docent i praktisk filosofi, *Krister Bykvist* är professor i praktisk filosofi, *Richard Dawid* är professor i teoretisk filosofi, *Kathrin Glüer* och *Peter Pagan* är professorer i teoretisk filosofi, *Anandi Hattiangadi* är professor i filosofi, *Mikael Janvid* är docent i teoretisk filosofi och *Jonas Olson* är professor i praktisk filosofi.